

ચેપી ગર્ભપાત

- પશુઓનો છૂપો શત્રુ

ભારત એક ખેતીપ્રધાન દેશ છે. ખેતીની સાથે પશુપાલન એક સ્વતંત્ર વ્યવસાય તરીકે છેલ્લા અમુક વર્ષોથી ઉભરી આવેલ છે. આ પશુપાલનને નુકસાનકારક એક છૂપો રોગ કે જેનું નામ ચેપી ગર્ભપાત છે. ચેપી ગર્ભપાત એ મુખ્યત્વે ગાય, ભેંસ, ઘેટાં, બકરા, ઘોડા તેમજ ભૂંડમાં થતો ચેપી રોગ છે. જેને અંગ્રેજીમાં “બ્રુસેલ્લોસિસ” તેમજ “બેન્ગ ડિસીઝ” તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. કારણ કે આ રોગનો સર્વપ્રથમ પરિચય ઈ.સ. ૧૮૯૭માં ડેનમાર્કની અંદર બેન્ગ નામના વૈજ્ઞાનિકે કરાવ્યો હતો. આ રોગ ભારતના દરેક રાજ્યોમાં ફેલાયેલો છે. આ રોગ લાગુ પડવાથી પશુની પ્રજનન શક્તિમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થાય છે. જેથી ખેડૂતમિત્રોને આર્થિક રીતે ખુબ જ નુકસાન થાય છે.

જીવાણુઓનો પરિચય :-

ચેપી ગર્ભપાત એ જીવાણુજન્ય રોગ છે. જે “બ્રુસેલ્લા એબોર્ટસ” નામના જીવાણુથી ઉત્પન્ન થાય છે. આ જીવાણુ નાના, લંબગોળ અને હલનચલન ના કરી શકે તેવા હોય છે. તે જમીનમાં ૬૦ દિવસ સુધી અને ગર્ભમાં ૧૮૨ દિવસ સુધી જીવીત રહી શકે છે.

રોગનો ફેલાવો કરતા પરિબળો :-

- આ રોગનો ફેલાવો બ્રુસેલ્લા જીવાણુ ચુસ્ત ખોરાક તથા પાણીનો ઉપયોગ કરવાથી થાય છે.
- ગર્ભપાત થયેલ ગર્ભ તથા તેની સાથેના પ્રવાહીના સંપર્કમાં ખોરાક તથા પાણી આવે તો તે ચેપી બને છે, જે રોગ ફેલાવવા માટેનું અગત્યનું પરિબળ છે.
- ઈતરડી, ઉંદર, કુતરા અને ચેપી આખલા દ્વારા મુખ્યત્વે આ રોગ ફેલાય શકે છે.
- બીજદાન કર્મચારીઓની બેદરકારીને લીધે પણ ચેપી ગર્ભપાત થઈ શકે છે. રોગિષ્ઠ જાનવરનું દૂધ પીવાથી તેના બચ્ચામાં અને માણસોમાં પણ રોગ ફેલાય શકે છે.

રોગના લક્ષણો :-

- માદા જાનવરમાં ગર્ભધાન કાળના ૬ થી ૯ મહિના દરમિયાન ગર્ભપાત થવો તે આ રોગનું મુખ્ય લક્ષણ છે. તદ્ઉપરાંત નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના લક્ષણો આ રોગમાં જોવા મળે છે.
- યોનિ માંથી રસી નીકળવું
- આંચળમાં સોજા આવવા
- ઓર રહી જવી
- જાનવરોમાં આગળના પગના સાંધામાં સોજો આવવો તથા પાણી ભરાઈ જવું.
- આખલામાં ઉત્તેજના ઓછી થઈ જવી.
- મનુષ્યમાં જો આ રોગનો ચેપ લાગે તો તેના હાથ પગના સાંધામાં તથા શુક્રપિંડમાં સોજો આવે છે.

રોગનું નિદાન :-

આ રોગનું નિદાન લેબોરેટરીમાં જીવાણુને અલગ તારવીને કરી શકાય છે.

જાનવરોના ઈતિહાસ જાણવાથી તથા તેનું દૂધ, લોહી કે પછી યોનિમાર્ગમાંથી થતા સ્રાવનું લેબોરેટરીમાં જુદા જુદા ટેસ્ટ જેવા કે “રોઝ બેન્ગાલ ટેસ્ટ” અથવા “ઈલાઈઝા ટેસ્ટ” દ્વારા થઈ શકે છે.

“મિલ્ક રીંગ ટેસ્ટ” દ્વારા દૂધ આપતા પશુઓના ટોળાનું નિદાન કરી શકાય છે.

“એન્ટિબોવાઈન ગામા ગ્લોબ્યુલીન ટેસ્ટ” દ્વારા મનુષ્યોમાં આ રોગનું નિદાન થઈ શકે છે.

સારવાર :-

આ રોગની સારવારમાં પેનીસીલીન, સ્ટ્રેપ્ટોમાઈસીન, ઓક્સીટેટ્રાસાયક્લીન, ક્લોરટેટ્રાસાયક્લીન જેવી એન્ટીબાયોટીક્સ અમુક અંશે સફળ થાય છે.

અટકાવવાના ઉપાયો :-

“Prevention is better than cure” રોગ થયા પછી સારવાર કરવા કરતા રોગને ઉગતો જ ડામવો આ સુવર્ણ સૂત્ર છે. અને તેથી જ આ રોગને અટકાવવા નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેના પગલાં ભરવા જોઈએ.

- રોગનું નિદાન થતા રોગિષ્ઠ પશુને બીજા પશુઓથી અલગ રાખવું.
- પડી ગયેલ ગર્ભ, પેશાબ, ઓર તેમજ ચોનિમાર્ગમાંથી થતા સ્ત્રાવનો યોગ્ય નિકાલ કરવો જેથી કરીને બીજા પશુઓના સંપર્ક માં ના આવે.
- નવા ખરીદાયેલા પશુઓમાં આ રોગનું પરિક્ષણ કરવું.
- ૪ થી ૮ મહિના વચ્ચેની ઉંમરના માદા પશુઓમાં આ રોગની રસી “ બ્રુસેલા સ્ટ્રેઇન ૧૯ ” મુકાવવી જોઈએ.
- ગર્ભ ધારણ કરેલ પશુમાં આ રોગની રસી ના મુકવી કારણ કે ગર્ભપાત થવાની શક્યતા રહે છે.

અધુરા માસે ગર્ભપાત

ઓર રહી જવી

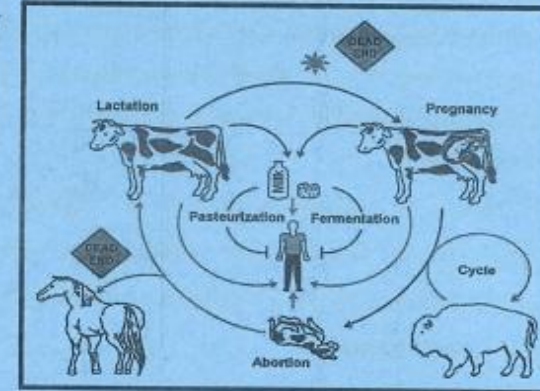
પગના સાંધામાં
સોજો આવવો

“બ્રુસેલા
સ્ટ્રેઇન ૧૯”
રસી

ચેપી ગર્ભપાત

- પશુઓનો છૂપો શત્રુ

ડૉ. જે. બી. ભુટાણી, વૈજ્ઞાનિક (પશુવિજ્ઞાન)
ડૉ. એ. જે. ટોડિયા, વૈજ્ઞાનિક (વિસ્તરણ)
ડૉ. સી. ડી. પંડ્યા, વરિષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક અને વડા

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર (ICAR)

નવસારી કૃષિ યુનિવર્સિટી
એગ્રીકલ્ચર પોલીટેકનીકની સામે,
ભેંસકાત્રી રોડ, પાનવાડી, વ્યારા, જિ.તાપી
ફોન નં. (૦૨૬૨૬) ૨૨૧૮૬૯

યુનિવર્સિટી પ્રકાશન નંબર : ૧૦૨/૨૦૨૦-૨૧